

TEKNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA TEXNIKA XAVFSIZLIK QOIDALARI

Karimova Jamila*Andijon viloyati Baliqchi tumani 34-maktab o'qituvchisi*

Annotatsiya: Muallif maqolada bugun O'zbekiston Respublikasi hududida o'qitilayotgan texnologiya fanidan xavfsizlik qoidalarini haqida fikr yuritadi. O'quvchilar texnologiya fanidan egllashlari lozim bo'lgan ko'nikmalarni eslatib, o'tib elektr xavfsizligiga alohida diqqat qiladi. O'qituvchi sifatida o'quvchilar xavfsizligi uchun jamiyat mas'ul deya xulosa qiladi.

Kalit so'zlar: *Texnologiya, texnika-xavfsizlik qoidalarini, avariylar, applekatsiya, plastilin, elektrooftalmiya, elektr toki.*

Hech kimga sir emaski, barcha fanlar kabi texnologiya fanini o'rganish jarayonida ham texnika-xavfsizlik qoidalariga amal qilish shart. Masalan, texnologiya fanining o'ziga xos bo'limlari borki, quyida ularni yoritishga harakat qilamiz:

Texnika xavfsizligi dars jarayonidagi baxtsiz hodisalar, kasbiy kasalliklar, avariylar, portlashlar, yong'inlarning mumkin bo'lgan sabablarini aniqlaydi va o'rganadi. Ushbu sabablarni bartaraf etish, o'quvchilar uchun xavfsiz va qulay mehnat sharoitlarini yaratish bo'yicha chora-tadbirlar va talablar tizimini ishlab chiqadi. Bunda ulkan ijtimoiy samara bilan bir qatorda ma'lum bir iqtisodiy samaraga ham erishiladi.

Albatta, bunday jarayonda o'qituvchi bilan birga o'quvchi ham birdek mas'ul hisoblanadi. Texnologiya fanidan o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak:

- Mehnat ta'limi darslarida ish qurollaridan xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya qilgan holda amaliy mashg'ulotlarni bajara olish;
- Turli bayramlarga applekatsiya usulida tabriknoma tayyorlay olish;
- Qog'ozdan turli buyumlar tayyorlay va bezata olish;
- Qorbobo ustaxonasida archa bezaklarini yasashni bilishi;
- To'g'ri to'rtburchak ichida applekatsiya usulida naqsh tuzishni;
- Gilamdagi naqshlarni hosil qila olish;
- Pape-mashe usulida kosa yasay olish;
- Yumshoq o'yinchoq tikish ko'nikmalarini egallay olish;
- To'qish usullaridan foydalanib kichik hajmda buyumlar to'qiy olish;
- Gazlama gullaridan applekatsiya usulida guldasta tayyorlash;
- Ipdan o'yinchoq yasay olish;
- Plastilindan ertak qahramonlarini, oshxona jihozlarini, uy-ro'zg'or buyumlarini yasay olish;
- Kuzgi gullarga qarab donlar, urug'lar, tabiiy materiallardan gullar yasay olish;
- Maktab uchastkasida ishlash va gullarni parvarish qilish ko'nikmalarini egallash.

Hamamizga ma'lumki, xuddi kundalik hayotdagi kabi texnologiya darsi jarayonida ham elektr toki xavfsizligiga diqqat qilish shart. Elektr toki organizm orqali o'tganda issiqlik, elektrolitik va biologik ta'sir ko'rsatadi. Issiqlik ta'siri badanning ayrim joylarining kuyishi, qon tomirlari, asab va boshqa to'qimalarning qizishi bilan xarakterlanadi. Elektrolitik ta'sir qonning va boshqa organik suyuqliklarning qurishiga va ularning fizik-ximik buzilishiga olib keladi. Elektr tokidan olingan jarohatlarni shartli ravishda mahalliy va umumiy turlarga bo'lish mumkin. Umumiy turini odatda tok urishi deyiladi. Mahalliy turlari organizmning ma'lum qismini elektr toki yoki elektr yoyi ta'sirida shikastlanishidir. Elektr tokidan kuyish badandan tok o'tganda hamda elektr yoyi ta'sirida bo'lishi mumkin. Birinchi holatda jarohat nisbatan yengil o'tadi. Bunda terining qizarishi, pufakchalar paydo bo'lishi kuzatiladi. Elektr yoyi ta'sirida bo'lgan kuyish odatda ancha og'ir xarakterga ega bo'ladi. Elektrooftalmiya – elektr yoyidan chiqadigan kuchli ultrabinafsha nurlar oqimining ko'zga ta'siri natijasida tashqi pardasining yallig'lanishidir. Odatda kasallik bir necha kun davom etadi. Ko'zning muguz pardasi jarohatlanganda davolash murakkablashadi va uzoq davom etadi. Kishining elektr tokidan jarohatlanishi qator omillarga ega: tok kuchi, kuchlanish, chastotasi va uning turi, tokning organizmdan o'tish yo'li, ta'sirning davomiyligi hamda kishi tanasining xususiyatlariga bog'liqdir.

Tok kuchi. Kishining shikastlanishida tok kuchi hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha 0,0001 A tok kuchi tanaga ta'sir qilmaydi. 0,001 A da barmoqlar yengil qaltiray boshlaydi. 0,002 A da esa qaltirash kuchayadi. 0,01 A da barmoqlarda qattiq og'riq seziladi, muskullar qisqara boshlaydi. Bunday tok kuchidan kishi mustaqil o'zini ajratib oladi. Tok kuchi 0,02A ga yetganda panja va barmoqlar muskullari qattiq og'rib, g'ayriixtiyoriy ravishda tirishib-tortishib qoladi. Bunday tokdan kishi o'zini ajrata olmaydi. 0,025-0,05A miqdoridagi tok kuchi ko'krak qafasi muskullariga ta'sir qilib, nafas olishni qiyinlashtiradi, xattoki to'xtatib ham qo'yadi. Bunday kattalikdagi tok kuchi uzoq vaqt ta'sir etsa, bir necha minut davomida o'pkaning ishlashini to'xtatib, o'limga olib kelishi mumkin. 0,1A tok kuchi yurak mushaklariga bevosita ta'sir qiladi. Bu ta'sir 0,5s va undan ortiq vaqt davomida bo'lsa, yurakni to'xtatib qo'yishi yoki yurak fibrillyatsiyasiga olib kelishi mumkin. Fibrillyatsiya yurak mushaklarining betartib, tez-tez va xilma-xil qisqarishidir. Bunda yurak ishi buziladi, natijada organizmda qon aylanishi to'xtaydi va o'limga olib keladi. Kishining elektr toki bilan shikastlanishida badanning qarshiligi hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu qarshilikning kattaligi terining (namligi, nozik yoki dag'alligi, yara-chaqalarning mavjudligi va h. k.) hamda suyak va ichki a'zolarining holatiga bog'liqdir. Teri quruq, toza va beshikast bo'lsa, tananing qarshiligi – 2mln. Om bo'ladi. Agar teri nam bo'lsa, toza bo'lmasa, hamda shikastlangan bo'lsa, uning qarshiligi keskin kamayib, ichki a'zolarining qarshiligiga – 500 Omga yaqin bo'lib qoladi. Hisoblarda tananing qarshiligi odatda 1000 Om deb qabul qilinadi. Kuchlanish. Agar shartli ravishda xavfli deb odam mustaqil ravishda tokdan o'zini ajratib

ololmaydigan kattalik qabul qilinsa, bunda 42 Vdan 200 Vgacha miqdordagi kuchlanishlar xavflidir. Ayniqsa 42 Vdan 100 Vgacha bo'lgan diapazondagi kuchlanishlar diqqatga sazovor. 200 dan – 1000 V oralig'idagi kuchlanishlar ham xavfli, lekin bu orada xavfningo'sishi kuzatilmaydi. 1000 Vdan yuqorida esa bu kuchlanishning kishi tanasiga salbiy ta'siri yana ortib ketadi (9. 1-rasm). Agarda kishi bir necha kilovatli simni ushlab olsa, u o'zini simdan mustaqil ravishda ajratib ololmaydi, lekin ko'pgina holatlarda xavfli qismlarga tegishdan odam bilan uskuna orasida elektr yoyi paydo bo'lib, odamni uskunadan "otib" yuboradi. Bu holat kishini biror yerini kuydirsa ham o'limdan asrab qolishi mumkin.¹²

Xulosa sifatida shuni ta'kidlashim mumkinki, bugungi yosh avlod kelajagimiz asosi hisoblanar ekan, ularning sog'ligi va xavfsizligi uchun butun jamiyat mas'uldir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi.R.S.Razikov."Fidokor yosh avlod".Toshkent.2021.
2. Referat.Texnologiya fanidan texnika-xavfsizlik qoidalari va ularga rioya qilish.
3. Texnologiya darsliklari.
4. Houseand.ru sayti.

¹² Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi.R.S.Razikov."Fidokor yosh avlod".Toshkent.2021.96-bet.